

тільки захист даних і приватності, але й сприятиме інноваційному розвитку та технологічній інтеграції на глобальному рівні.

Висновки. Електронне врядування відкриває нові можливості для підвищення ефективності, доступності та прозорості управлінських процесів, водночас вносячи значні виклики, пов'язані з кібербезпекою, захистом персональних даних та регуляторним дотриманням. Регуляції, такі як GDPR, задають високі стандарти для обробки даних, проте їхня ефективність обмежена відсутністю глобальної універсальності та однаковим дотриманням в усіх країнах.

Успіх цифрового врядування залежить від спроможності країн розвивати технологічну інфраструктуру та законодавчі бази, що зможуть захистити громадян та підтримати довіру до уряду. Це включає розширення впровадження міжнародно визнаних регуляцій та практик в області кібербезпеки та захисту даних, а також адаптацію до нових технологій, таких як штучний інтелект і блокчейн.

Список використаних джерел

1. Scholl H. J. Digital Government. Digital Government: Research and Practice. 2020. Vol. 1, №. 1. P. 1–12. URL: <https://doi.org/10.1145/3352682> (date of access: 23.04.2024).
2. The GDPR and Cybersecurity – CrowdStrike. crowdstrike.com. URL: <https://www.crowdstrike.com/cybersecurity-101/data-security/general-data-protection-regulation-gdpr/> (date of access: 23.04.2024)
3. Addressing the Digital Divide | UN-Habitat. UN-Habitat – A Better Urban Future. UN-Habitat. URL: <https://unhabitat.org/programme/legacy/people-centered-smart-cities/addressing-the-digital-divide> (date of access: 23.04.2024).

ІВАННА БУРДУН

студентка другого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування», НаУКМА

**УКРАЇНСЬКО-ЕСТОНСЬКИЙ ОБМІН ТЕХНОЛОГІЯМИ
ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ**

Стійкість екосистеми суспільного врядування: політика та комунікації

Мета дослідження: з'ясувати чи змінилась динаміка співпраці України та Естонії у сфері цифрового управління за останні 10 років.

Ключові слова: цифрове управління, Україна, Естонія, реформи, Дія.

Виклад основного матеріалу. Цифрове управління виявилось корисним у виконанні адміністративних завдань уряду. Е-врядування є не лише ефективним, а й демократичним, тобто забезпечує прозорість і підвищує довіру громадян до уряду [11]. Помітна кількість країн по всьому світу переходять на цифрове управління, що особливо актуально після пандемії COVID-19. Однак кожна країна рухається до цифрової утопії у власному темпі та з власних причин. На глобальному рівні, інновації знаходяться в руках маленької балтійської країни: звичайно, найбільш цифровою нацією протягом багатьох років була Естонія [12]. Але яку роль в цьому «рейтингу» займає Україна та чи Естонія досі зберігає першість в цифровому управлінні? Гіпотеза, яка лежить в основі цієї роботи, наступна: українські цифрові рішення у сфері е-врядування цікаві європейцям, у тому числі просунутим естонцям, не лише завдяки технологічному процесу України, а й завдяки цінностям, які за собою несуть ці рішення.

Провівши дослідження історії цифрового врядування в Україні, було з'ясовано механізм ефективного запуску е-управління в державі. Коли мова заходить про те, що необхідно для здійснення ефективних реформ електронного урядування, перша думка – це, звичайно, ресурси, як фінансові, так і людські. Країни з кращою економікою загалом краще справляються з електронним урядуванням. Однак, якби це було єдиним важливим фактором, кожна країна з високим ВВП була б абсолютно цифровою і це не так, як, наприклад, показує Німеччина [1]. З огляду на подібний спосіб мислення, Україна точно не багата за стандартами ЄС, але цифровізація України суттєвіша за ту ж німецьку [8]. Тоді гіпотеза «високе ВВП – краща цифровізація» неправильна. Крім фінансових ресурсів, має бути ще щось важливе для ефективних реформ електронного урядування. Передусім, має бути проблема. Ключем до реалізації конкретного

рішення є висвітлення конкретної проблеми. Беручи приклад Німеччини, перехід до цифрової ефективності відбувається повільно, хоча з економікою все гаразд. З точки зору оглядача, Німеччина не вважає свою паперову бюрократію великою проблемою, яку потрібно негайно вирішити, що можна сприйняти як брак жаги до змін. Як зазначає В. Брусиловський [2], без творчої свободи, або жаги до змін, нічого не можна зробити. Люди висловлюватимуть нові ідеї, якщо відчуватимуть, що їх почують. Коли хороші рішення впроваджуються, не замислюючись про те, чи дозволяє статус або досвід людини приймати ці рішення, це створює здорове середовище для реформування суспільства.

На прикладі Революції гідності можна побачити, як у 2015 році новий уряд прийняв Реанімаційний пакет реформ. Він був би неможливим, якби при владі стояв попередній режим без свободи слова та самовираження. Таким чином, коли у 2019 році було утворено Міністерство цифрової трансформації України, цінності, на яких воно будувалося, були вже загально суспільними. Була змінена культура сприйняття: від ієрархічних, лише паперових реєстрів, що лишилися з часів Радянського Союзу, Україна перейшла до цифрового, мобільного підходу до своїх документів. Культурна зміна була повсюдною: спілкування з державою стало і легшим, і доступнішим. Саме зміну культури В. Брусиловський називає ключовим фактором успіху України. Коли Україна дала свободу волі своїм найвидатнішим умам, як під час Революції чи заснування Міністерства цифрової трансформації, вона дозволила реформам стати реальністю. На прикладі України доволі легко прослідкувати фактори, необхідні для досягнення належного цифрового управління. Виявлено *проблему* – радянську бюрократію без прозорості та демократії. Потім була демонстрація *жаги до змін*, Революція Гідності. А коли була встановлена *свобода виконавчої влади*, тобто нові люди в уряді, то почали відбуватися реформи, в тому числі і в цифровій сфері. Потім, звичайно, фігурує потреба в ресурсах, як фінансових, так і людських. В обох випадках ЄС зміг допомогти Україні. Країна зі схожим минулим, але з дуже

Стійкість екосистеми суспільного врядування: політика та комунікації

різними результатами була найкращим джерелом допомоги для цього завдання – так почалася співпраця між Естонією та Україною.

Співпраця розпочалася у 2016 році в рамках спільного проекту під назвою EGOV4UKRAINE, який фінансувався ЄС і здійснювався кількома державами ЄС, серед яких Естонія [5]. Проект тривав до 2021 року, його мета – «допомога українському уряду в розвитку електронного урядування шляхом створення, запуску та підтримки необхідних ІТ-рішень». Це було частиною реформи децентралізації в Україні для прозорості управління. Обмін розпочався з адаптації естонської системи X-ROAD: це сервіс для обміну даними, свого роду «хмара», яка дозволяє зберігати та обмінюватися важливою документацією між державними установами. Україна потребувала такої безпечної, всеохоплюючої системи, щоб розпочати оцифрування реєстрів, що є абсолютно необхідним для того, щоб почати надавати людям онлайн-послуги та створювати цифрові документи, що посвідчують особу. Минуло два роки, перш ніж Трембіта, український варіант X-ROAD, запрацювала по всій країні. Після кількох років роботи з естонськими фахівцями та ще декількох масштабних проектів з запуску цифрових технологій, Україна була готова створити щось своє – так, у 2019 році президент Зеленський анонсував, що з'явиться додаток під назвою Дія, що українською є аббревіатурою від «держава і я», і його пряма мета – поєднати владу та громадян на новому рівні. Концепція «держави в телефоні» унікальна; багато держав у світі мають веб-портали для доступу до державних послуг, але ніхто раніше не застосовував підхід, орієнтований на телефон. Україна пішла ще далі в інновації, прийнявши закон про те, що цифрові документи, що посвідчують особу, мають таку ж юридичну силу, як і їх фізичні копії. Дія та Трембіта є найкращими продуктами України. Таким чином, підхід, орієнтований на мобільні телефони, став спеціалізацією України у цифровому врядуванні.

В. Брусиловський зазначає, що в Європі є багато держав, які цікавляться Дією, бачать привабливість додатку електронного уряду та хотіли б його мати. У 2023 році було оголошено, що Естонія збирається запуснути власний

мобільний додаток для електронного уряду під назвою mRiik, який був побудований на основі українського мобільного додатку для е-врядування Дія. [6], [3]. Це вражаючий стрибок, враховуючи, що проект EGOV4UKRAINE завершився лише 2 роки тому, і зараз сторона засновника проекту створює величезний продукт, заснований на роботі свого «учня». mRiik, функціонально кажучи, не відрізняється від Дії; він створює запит до реєстрів для цифрових документів, що посвідчують особу, водночас надаючи державні послуги.

За словами заступника міністра цифрової трансформації Естонії Луукаса Ільвеса, Україна була однією з перших країн у світі, яка зробила якісний продукт у сфері мобільних державних сервісів [3]. Це перегукується з інтерв'ю керівника відділу розвитку цифрових послуг Міністерства цифрової трансформації Мстислава Баніка, який сказав, що Естонія досліджувала ринок і вирішила, що Україна є найкращим варіантом [9]. Він підтверджує, що Естонія не єдина країна, яка хоче приєднатися до ідеї «держави у вашому смартфоні». Незважаючи на те, що в Естонії оцифровано більше послуг, ніж в Україні, Луукас Ільвес розповідає, що додаток mRiik ще не оприлюднено, оскільки необхідне законодавство не прийнято. Цифровий паспорт не є дійсним документом в Естонії станом на 2023 рік. В Україні це не проблема, оскільки закони та винаходи здебільшого йшли рука в руку. В. Брусилівський високо оцінює нормативне законодавство щодо цифрової сфери в Україні, пояснюючи, що кожен винахід має починатися на правовому рівні – тому, якщо був зроблений прорив, значить, відповідний закон вже було створено. Це одна з відмінностей Естонії від України: ЄС має суворішу правову систему, а такі закони, як GDPR, обмежують розвиток ІТ-індустрії. Посилаючись на попередні висновки, можна сказати, що однією з причин, чому Україна пішла вперед там, де не змогла Естонія, є *свобода виконавчої влади*. Естонія, у свою чергу, значно просунулася в кібербезпеці, і хоча цілком можливо, що Україна покращиться в цій сфері через війну, цього ще не сталося [7]. Тому технологічно в Естонії не так вже й багато причин купувати продукцію України. І все ж, mRiik базується на Дії.

Стійкість екосистеми суспільного врядування: політика та комунікації

Отже, висновки цього дослідження є такими. Ключовими факторами впровадження належного цифрового управління є *визначення проблеми, демонстрація жаги до змін та свобода виконавчої влади*. Усі ці три речі об'єдналися, коли Україна створила Дію, додаток для електронного врядування та зв'язку з урядом. Особливістю України в цифровому управлінні став підхід, орієнтований на мобільні телефони. «Дія» – найуспішніший проект в Україні з питань електронного урядування, але він затребуваний не лише тому, що це гарне рішення. Дія – це *бренд*; Дія є прикладом успішного брендингу нації. Маркетинг допоміг Україні створити імідж прогресивної, цифрової нації, постачальника рішень. Під час війни кожен біженець чи ВПО все ще мав свій уряд на зв'язку через мобільний додаток, який ніколи не виходив з ладу [4]. Тому, якщо комусь довелося втекти з дому без документів, або якщо хтось втратив усі свої речі в руїнах, включно з документами, уряд був поруч із цими людьми, допомагаючи їм зменшити фактор бюрократичного стресу, оскільки цей документ був, згідно з законом, посвідченням особи. Це була демонстрація як ефективності додатку, так і міцності нації, яка відповідним чином рекламувалася: рішення не тільки перевірене та безпечне, без будь-яких витоків чи злому, воно також є людиноцентричним, де громадянин ставиться на перше місце як пріоритет. Дія – це бренд демократії, справедливості, протистояння кризам, *good governance*. Приємним бонусом є відповідна технологічна інновація.

Тому дослідження доводить таку гіпотезу: коли інші країни купують українські e-gov-рішення на кшталт «Дії», їм подобається не лише сам продукт, а й те, що за ним стоїть: імідж. І цей імідж полягає саме в європейських цінностях, ефективності, прозорості і свободі, якими так славляться українці. Естонія купила наш продукт не лише тому, що ми, за їхніми мірками, зараз найкращі на ринку цифрових послугах. Естонія лишається кращою за нас у цифровій сфері, але відбулась зміна динаміки: Естонія з продавця електронних послуг Україні стала також покупцем електронних послуг у України. Імідж, який

їм створює Дія, – це саме те, чого естонцям бракувало: вони недостатньо рекламували себе як найбільш цифрову чи прозору країну у світі, хоча й відповідають усім вимогам; натомість наявність мобільного додатку дозволяє їм використовувати всі речі, які Україна включає в пакет. Тепер естонці можуть реально побачити, що їхня влада насправді поруч із ними: у їхніх телефонах, а це саме те, що мала на меті назва «Дія»: держава і я.

Список використаних джерел

1. Гутьєррес А. Закриття цифрового розриву. Багаті країни роблять краще. Блог Всесвітнього банку. URL: <https://blogs.worldbank.org/voices/closing-digital-divide-rich-countries-are-doing-better> Дата звернення: 24.04.2024.
2. Керівник проекту «Підтримка Дії» ПРООН в Україні. Тут і далі: Усі зауваження Володимира Брусилівського взяті з особистої співбесіди, проведеної автором статті 24.01.2024. Інтерв'ю проведене Іванною Бурдун. 24.01.2024
3. Осіпова В. Українські айтівці оглянули кожний елемент. Як Естонія обрала «Дію» базою для mRiik, чи викладуть код застосунку в опенсорс і чому проєкт досі не запустили». dou.ua. URL: <https://dou.ua/lenta/interviews/luukas-ilves-mriik/> Дата звернення: 2.02.2024.
4. Бернард А., МакКвін Д. Електронне урядування та відключені: Як цифрове урядування може зв'язати громадян, не залишаючи відключених позаду? EY. URL: https://www.ey.com/en_it/government-public-sector/how-can-digital-government-connect-citizens-without-leaving-the-disconnected-behind Дата звернення: 14.04.2024.
5. E-GOV4UKRAINE. EU FOR DIGITAL. URL: <https://eufordigital.eu/uk/discover-eu/egov4ukraine/>. Дата звернення: 5.04.2024.
6. Естонське цифрове суспільство – E-Estonia. e-Estonia. URL: <https://e-estonia.com/story/> Дата звернення: 12.05.2024.
7. Естонія посідає п'яте місце в глобальному індексі кібербезпеки, Міжнародний телекомунікаційний союз (МТС). URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Pages/Estonia-ranks-fifth-in-the-global-cybersecurity-index.aspx> Дата звернення: 17.05.2024.
8. Звіти країн. Звіт про цифрове десятиліття 2023 року. Цифрова стратегія, Європейська комісія. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/country-reports-digital-decade-report-2023> Дата звернення: 20.05.2024.
9. Посканна О. Представник Мінцифри Банік: Після вторгнення РФ в Україну ми запускали послуги, які точно не були для нас очікуваними – «єДокумент», військові облігації, донати на армію. Gordonua. URL: <https://gordonua.com/ukr/publications/predstavnik-mncifri-bank-pslya-vtorgnennya-rf-v-ukranu-mi-zapuskali-poslugi-yak-tochno-ne-buli-dlya-nas-ochkuvanimi-ndash->

[dokument-vyskov-oblgac-donati-na-armyu-1657124.html](https://www.oecd-ilibrary.org/sites/510a82b5-en/index.html?itemId=/content/component/510a82b5-en) Дата звернення: 22.05.2024.

10. Розвиток цифрового урядування: Україна. OECD iLibrary. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/510a82b5-en/index.html?itemId=/content/component/510a82b5-en> Дата звернення: 24.05.2024.

11. Halachmi, A., Greiling D. Transparency, E-Government, and Accountability: Some Issues and Considerations. Public Performance & Management Review 36, no. 4 (2013): 562–84. <http://www.jstor.org/stable/23484740>.

12. Kniazieva, T., Kazanska, O., Orochovska, L., Tsymbalenko, Y. & Dergach, A. (2023). Analysis of the Impact of Digitalization on the Quality and Availability of Public Services in Ukraine – A Comparative Approach with Insights from Estonia. Statistics, Politics and Policy, 14(3), 375-398. <https://doi.org/10.1515/spp-2023-0012>

13. Path Towards E-Governance in Ukraine. E-Governance Academy. URL: https://ega.ee/success_story/path-towards-egovernance-ukraine/ Дата звернення: 24.01.2024.

14. Bolin, G., & Ståhlberg, P. «Mediating the Nation-State: Agency and The Media in Nation-Branding Campaigns». International Journal Of Communication, 9, 19. URL: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/3557/1471> Дата звернення: 28.05.2024.

15. Trembita Data Exchange Solution in Ukraine. E-Governance Academy. URL: https://ega.ee/success_story/trembita-data-exchange-solution-in-ukraine/ Дата звернення: 28.05.2024.

АНЖЕЛІКА ВАРЕНБУД

студентка третього курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування», НаУКМА

ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ключові слова: аграрна сфера, війна, повоєнне відновлення, виклики, ризики.

Метою дослідження є проаналізувати існуючі виклики та ризики, які перешкоджають розвитку аграрного сектору України в умовах російсько-Української війни та визначити способи для їх запобігання та мінімізації.

Виклад основного матеріалу.